

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТРАНСПОРТНОЇ БЕЗПЕКИ

THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF TRANSPORT SECURITY

Буга В.В., д.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету № 2
Донецький державний університет внутрішніх справ

Полтавець А.А., к.ю.н.,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та безпеки життєдіяльності
Криворізький навчально-науковий інститут Донецького державного університету внутрішніх справ

В статті визначено, що транспортна безпека – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення захисту транспортної системи, пасажирів, вантажів та інфраструктури від загроз природного, техногенного та людського характеру. Вона охоплює безпеку на автомобільному, залізничному, водному, повітряному та міському транспорті. Забезпечення транспортної безпеки сприяє зниженню кількості ДТП, захисту життя та здоров'я людей, покращенню економічної стабільності та підтримці сталого розвитку транспортної галузі. Доведено, що транспортна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки та потребує комплексного підходу для ефективного функціонування транспортної системи. Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII визначено правові основи державної політики у сферах національної безпеки і оборони, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах життєдіяльності. Надано визначення термінів «національна безпека», «національні інтереси», «загрози національній безпеці» і т. д., проте питання економічної безпеки, і тим більше – транспортної безпеки, детально не прописані. Як слушно зауважують науковці, транспортна безпека є: складовою національної безпеки; перебуває в нерозривному взаємозв'язку із іншими видами безпеки; відносно самостійний вид безпеки, який має системний характер. Видається доцільним транспортну безпеку визначати як стан захищеності транспортного комплексу (об'єктів і суб'єктів транспортної інфраструктури, транспортних засобів) та осіб, що перебувають на території об'єктів транспортної інфраструктури від зовнішніх і внутрішніх загроз. У загальному вигляді дефініцію «транспортна безпека» можна охарактеризувати як систему: попередження, протидії і припинення злочинів в транспортній сфері; попередження на транспорті надзвичайних подій природного й техногенного характеру та ін.

Ключові слова: транспортна безпека, транспорт, забезпечення транспортної безпеки, транспортна інфраструктура; проблеми транспортної безпеки; національна безпека.

It has been determined that transport security is a set of measures aimed at ensuring the protection of the transport system, passengers, cargo and infrastructure from threats of natural, man-made and human nature. It ensures safety in road, rail, water, air and urban transport. Ensuring transport security helps to reduce the number of accidents, protect people's lives and health, improve economic stability and maintain sustainable development of the transport industry. Thus, transport security is an integral part of national security and requires an integrated approach for the effective functioning of the transport system. The Law of Ukraine «On National Security of Ukraine» dated June 21, 2018 No. 2469-VIII defines the legal basis for state policy in the areas of national security and defense aimed at protecting national interests and ensuring the security of the individual, society and the state in Ukraine from external and internal threats in all spheres of life. Definitions of the terms «national security», «national interests», «threats to national security», etc. are given, but issues of economic security, and even more so – transport security, are not spelled out in detail. As scientists rightly note, transport security is: an integral part of national security; is inextricably linked with other types of security; a relatively independent type of security that is systemic. It seems appropriate to define transport security as a state of protection of the transport complex (objects and subjects of transport infrastructure, vehicles) and persons located on the territory of transport infrastructure objects from external and internal threats. In general, the definition of «transport security» can be characterized as a system: prevention, counteraction and suppression of crimes in the transport sector; prevention of emergency events of natural and man-made nature in transport, etc.

Key words: transport security, transport, ensuring transport security, transport infrastructure; problems of transport security; national security.

Постановка проблеми. Транспорт є однією із найважливіших галузей української економіки та необхідна складова стабільного життя кожної людини. В той же час транспорт належить до підвищених джерел небезпеки, які загрожують життю і здоров'ю людей, навколишньому природному середовищу, майну тощо [1, с. 69].

Проблеми транспортної безпеки за останні роки стали ще гостріше, оскільки транспорт фактично перетворився на одну з найризикованіших сфер життєдіяльності, в якій, на жаль, регулярно гинуть люди [2, с. 135].

Стан опрацювання проблематики. Сутність поняття транспортної безпеки були предметом наукових досліджень Аверічева І. М., Клепикової О. В. Фердмана Г. П., Чабанова А. М., та інших провідних науковців. Однак, низка аспектів сутності поняття транспортної безпеки, потребують додаткового опрацювання.

Метою дослідження є визначення сутності поняття транспортної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Стан національної безпеки значною мірою залежить від однієї з ключових її складових – транспортної безпеки. Під транспортною безпекою розуміється рівень захищеності об'єктів транспортної інфраструктури, який дозволяє підтримувати

національну безпеку і відстоювати національні інтереси у сфері транспортної діяльності. Це також включає її стійкість, здатність запобігти шкоді здоров'ю та життю людей, втратам майна і негативному впливу на довкілля, а також мінімізацію загальнонаціональних економічних збитків, що можуть виникнути в процесі функціонування транспорту [3, с. 232].

Питання забезпечення транспортної безпеки набуває особливої важливості для України. Це зумовлено як великими розмірами території та стратегічним геополітичним положенням країни, так і політичним та соціально-економічним курсом, спрямованим на зміцнення державного суверенітету. Проте досягнення стійкого розвитку транспортної галузі та забезпечення комплексної безпеки ускладнюється на тлі зростання кількості аварій, травматизму, матеріальних втрат, а також значного зносу технічних засобів [4, с. 162].

Законом України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII визначено правові основи державної політики у сферах національної безпеки і оборони, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз в усіх сферах жит-

тедіяльності. Надано визначення термінів «національна безпека», «національні інтереси», «загрози національній безпеці» і т. д., проте питання економічної безпеки, і тим більше – транспортної безпеки, детально не прописані [5]. Однак, на наше переконання та думку окремих науковців, зокрема О. Сапронова [6, с. 88], транспортна безпека також повинна бути включена до основних складових національної безпеки [7, с. 31].

Слід зазначити, що категорія «транспортна безпека» не є принципово новою для науки в цілому. Так, наприклад, Аверічев І. визначає транспортну безпеку як особливий вид економічної політики [8], Сапронов О. – як напрям державного регулювання. Автор зазначає на необхідності єдиної державної політики у сфері забезпечення транспортної безпеки, що реалізується в заходах економічного, політичного та організаційного характеру. Метою забезпечення транспортної безпеки має стати стабільне та безпечне функціонування транспортного комплексу країни, охорона і захист інтересів та цінностей особи, суспільства, держави та груп держав у транспортній сфері. Транспортна безпека має бути визнана однією з основних сфер національної безпеки [6, с. 88; 9, с. 150].

За словами Сукмановської Л. М., у теоретичному контексті транспортна безпека трактується як динамічна самокерована система, що охоплює сукупність цілей, принципів, напрямів, форм і методів, якими держава користується для впорядкування процесу перевезень на різних видах транспорту. Транспортна безпека є спрямованою та систематичною діяльністю органів державної влади, орієнтованою на забезпечення своєчасності та якості перевезень морським, річковим, повітряним, залізничним, автомобільним транспортом, а також транспортування речовин трубопровідними системами. Ця діяльність проявляється в адміністративно-організаційному впливі на керовані підприємства і має за мету задоволення потреб сучасного суспільства у перевезеннях пасажирів і вантажів усіма доступними видами транспорту [10, с. 258].

Фердман Г. П. визначав транспортну безпеку як стан захищеності об'єктів транспортної інфраструктури, який сприяє забезпеченню національної безпеки та інтересів у сфері транспортної діяльності. Він підкреслював її стійкість і здатність запобігати шкоді здоров'ю і життю людей, уникати збитків майну та навколишньому середовищу, а також зводити до мінімуму економічні втрати на загальнонаціональному рівні під час здійснення транспортної діяльності [11, с. 149].

У свій же час Клепікова О. В. сприймала поняття транспортної безпеки як засіб державного регулювання, що поєднується з виконанням відповідних цьому обов'язків суб'єктами господарювання [9, с. 151].

На думку Беззубова Д. О. та Синиці В. Т., транспортна безпека визначається як стан, за якого всі фізичні особи й товари, що переміщуються в межах діяльності юридичних осіб, а також усі учасники, залучені до цього процесу, можуть здійснювати свої функції без ризику для життя, здоров'я чи економічних втрат. З точки зору внутрішнього забезпечення, вона охоплює такі аспекти, як зменшення кількості дорожніх аварій, підвищення рівня безпеки громадського транспорту, забезпечення технічної справності транспортних засобів та збереження вантажів у процесі перевезення. Основною сутністю транспортної безпеки є запобігання аваріям і транспортним інцидентам. Ця діяльність, орієнтована на пріоритетність прав і свобод людини, реалізується завдяки створенню ефективної системи превентивних заходів, які спрямовані на економічно обґрунтоване скорочення ймовірності виникнення транспортних пригод та мінімізацію їхніх наслідків. Забезпечення транспортної безпеки можна розглядати як соціальний процес, де відповідальні суб'єкти суспільних відносин беруть активну участь у попередженні аварій і проблем на транспорті [12, с. 7].

У контексті повномасштабної військової агресії РФ, яка триває на території України, питання транспортної безпеки стає все більш актуальним. Зростає занепокоєння людей щодо захищеності, безпечного пересування транспортними засобами та, як наслідок, збереження свого життя. Це підкреслює нагальну потребу у вирішенні цього питання і встановленні ефективного контролю з боку органів публічної влади, насамперед через розробку та удосконалення нормативно-правової бази. З огляду на суть транспортної безпеки та правові основи її забезпечення, слід зауважити, що вона підтримується діяльністю широкого кола суб'єктів. Сюди належать різні органи виконавчої влади, які здійснюють заходи, спрямовані на запобігання загрозам незаконного втручання в об'єкти транспортної інфраструктури. У цьому процесі нормативно-правове регулювання відіграє ключову роль, виступаючи основою системи захисту та підтримки транспортної безпеки [13, с. 68, 71].

Собакарь А. О. підкреслює, що транспортна безпека є широким багатограним поняттям, яке виходить за межі лише захисту транспортного комплексу від загроз незаконного втручання. Поняття «транспортна безпека» та «безпека на транспорті» можна вважати синонімічними, оскільки обидва спрямовані на досягнення таких цілей: 1. Забезпечення життя і здоров'я пасажирів під час перевезень, включно з процесами посадки, висадки й очікування транспорту, пристосованого до перевезення людей. 2. Гарантування безпеки перевезень вантажів і багажу. Це включає контроль за переміщенням небезпечних чи негабаритних вантажів, використання спеціалізованих транспортних засобів, розробку окремих маршрутів і впровадження обмежень щодо графіку користування дорогами загального призначення. 3. Забезпечення безпечної експлуатації та функціонування транспортних об'єктів через регулювання їх технічного стану, проведення ремонтних і обслуговуючих робіт, а також унеможливлення доступу до небезпечних зон чи об'єктів, порушення роботи яких може призвести до аварій або техногенних катастроф. 4. Підтримка громадського порядку на транспорті через встановлення та дотримання державних правил поведінки в громадських місцях. Це сприяє реалізації права громадян, іноземців та осіб без громадянства на безпечне пересування та задоволення їхніх інтересів. 5. Гарантування належного стану дорожньої інфраструктури через організаційні та технічні заходи, які запобігають ДТП, вдосконалюють організацію транспортного руху та слугують збереженню життя і майна учасників дорожнього руху. Це включає приведення доріг, вулиць і залізничних переїздів у належний стан. 6. Забезпечення економічної безпеки, включаючи зовнішньоекономічну складову. 7. Урахування інших видів безпеки, зокрема: інформаційної, екологічної, протипожежної, санітарної, хімічної, бактеріологічної, ядерної та радіаційної. Значущість транспортної безпеки для суспільства й соціально-економічного розвитку держави визначає її як важливий елемент національної безпеки. Її метою є захист національних інтересів у сфері транспортної діяльності, забезпечення стабільності цієї галузі, мінімізація шкоди життю і здоров'ю людей, запобігання збиткам майну й довкіллю, а також зменшення загального економічного збитку, пов'язаного з функціонуванням транспорту [14, с. 110–111].

Поняття «транспортна безпека» в найзагальнішому сенсі охоплює кілька ключових аспектів:

- систему запобігання, протидії та припинення злочинів у транспортній сфері, зокрема терористичних загроз;
- механізми попередження надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;
- заходи з мінімізації або недопущення матеріальних та моральних збитків у галузі транспорту внаслідок злочинів чи надзвичайних подій;
- заходи з підвищення екологічної безпеки перевезень і екологічної стійкості транспортної системи;

– реалізацію завдань національної безпеки в рамках транспортно-логістичного комплексу. Системний характер транспортної безпеки обумовлює необхідність комплексного підходу до вирішення існуючих проблем у цій сфері. Основна мета транспортної безпеки – захист пасажирів, вантажовідправників, вантажоотримувачів, перевізників, власників і користувачів транспортних засобів, а також працівників транспортної галузі, економіки, бюджету країни та навколишнього середовища від потенційних загроз. Транспортна безпека має забезпечувати: – умови проїзду, безпечні для життя та здоров'я пасажирів; – надійне перевезення вантажів, багажу і вантажобагажу; – безпеку функціонування об'єктів і засобів транспорту; – економічну стабільність (включаючи зовнішньоекономічну складову); – екологічну стійкість; – інформаційну захищеність; – пожежну безпеку; – санітарний контроль; – захист від хімічних, бактеріологічних, ядерних та радіаційних загроз; – готовність галузей транспортно-логістичного комплексу до мобілізації. Таким чином, транспортна безпека виступає багаторівневою системою, яка охоплює широкий спектр завдань і заходів, спрямованих на безпеку як фізичних осіб, так і стратегічних об'єктів [15, с. 220].

Транспортна безпека володіє ієрархічною структурою, що обумовлюється значним впливом різноманітних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, а також діяльністю керуючих систем, таких як міжнародні морські організації, держава і громадські інституції. Цей вплив проявляється в різних сферах, зокрема в законодавчій галузі. У зв'язку з цим ключове значення має класифікація видів транспортної безпеки, яка дозволяє обрати відповідну політику та стратегію для її забезпечення. Навіть враховуючи умовність будь-якої класифікації, яка зазвичай створюється під конкретні практичні завдання, її основу повинні складати найбільш значущі й універсальні характеристики [8, с. 55].

На думку Фердмана Г. П., забезпечення транспортної безпеки є одним із ключових аспектів реалізації державної політики у цій сфері. Воно залежить від ефективного виконання завдань у низці складових, зокрема: технічного стану транспортної системи, рівня професійної підготовки фахівців, залучених до роботи транспорту та охорони, наявності засобів інформаційного контролю, спостереження та супроводу транспорту, протидії терористичним загрозам і несанкціонованому втручанню у транспортну діяльність, рівня оснащення та підготовки охоронних структур, протипожежної безпеки, забезпечення технічними засобами спостереження й охорони, а також координації зусиль силових структур. Державна політика транспортної безпеки України повинна враховувати пріоритетність національних інтересів у цій галузі та реалізовуватися через відповідні стратегії та програми відповідно до чинного законодавства. Її значення в забезпеченні безпеки на транспорті постійно зростає.

Ця політика виступає не лише механізмом регулювання транспортних процесів, але й інструментом забезпечення державних інтересів. Її ефективність визначається чітким дотриманням встановлених пріоритетів, а також надійним правовим, організаційним, матеріальним та інформаційним забезпеченням заходів державного регулювання. Важливим аспектом є об'єднання зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості задля спільної мети – запобігання реальним і потенційним загрозам аварій та катастроф на транспорті, а також мінімізації їх наслідків [2, с. 136].

Як справедливо зазначив Чабанов А. М., транспортна безпека є важливою складовою національної безпеки, яка взаємопов'язана з іншими видами безпеки та водночас виступає відносно незалежним і системним її напрямком. Доцільно визначати транспортну безпеку як стан захищеності транспортно-логістичного комплексу, включаючи об'єкти та суб'єкти транспортної інфраструктури, транспортні засоби, а також осіб, що перебувають на території цих об'єктів, від зовнішніх і внутрішніх загроз. У широкому розумінні поняття «транспортна безпека» можна охарактеризувати як систему заходів, спрямованих на попередження, протидію та припинення злочинів у транспортній сфері, запобігання надзвичайним подіям природного і техногенного характеру, а також мінімізацію або уникнення матеріальних і моральних збитків на транспорті, зумовлених злочинами чи надзвичайними ситуаціями. Окрім цього, транспортна безпека передбачає підвищення рівня екологічної безпеки перевезень і екологічної стійкості транспортної системи. Вона також інтегрує цілі національної безпеки в діяльність транспортно-логістичного комплексу в цілому [1, с. 75].

Висновки. Отже, транспортна безпека – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення захисту транспортної системи, пасажирів, вантажів та інфраструктури від загроз природного, техногенного та людського характеру. Вона охоплює безпеку на автомобільному, залізничному, водному, повітряному та міському транспорті. Забезпечення транспортної безпеки сприяє зниженню кількості ДТП, захисту життя та здоров'я людей, покращенню економічної стабільності та підтримці сталого розвитку транспортної галузі. Таким чином, транспортна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки та потребує комплексного підходу для ефективного функціонування транспортної системи. Для її ефективного забезпечення необхідно: розвивати інтегровані системи управління безпекою; підвищувати обізнаність населення про безпеку у сфері транспорту; залучати нові технології для покращення процесів контролю; проводити постійний аналіз ризиків та адаптувати програми безпеки до нових викликів. Отже, питання транспортної безпеки вимагає комплексного підходу як з точки зору теорії, так і практики, враховуючи постійно змінюване середовище загроз і викликів у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чабанов А.М. Поняття та змістове наповнення транспортної безпеки в державно-управлінському вимірі. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. №3 (27). С. 68-77. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2023-3\(27\)-70-79](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2023-3(27)-70-79).
2. Фердман Г.П. Деякі пропозиції щодо входження транспортної безпеки України до європейської системи безпеки на транспорті. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2020. Том 31 (70). № 4 2020. С. 134–139. DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2020.4/21>.
3. Фердман Г.П. Сутність поняття транспортної безпеки: державно-управлінський аспект. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 231-236. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.2.34>.
4. Бурдіна М. Ю., Буркіна Н.В. Аналіз стану транспортної безпеки України. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/6185/6214>.
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року №2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.
6. Сапронов О. Основні напрями забезпечення транспортної безпеки. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 4. С. 87-95.
7. Матвеева А. В. Транспортна безпека держави як складова національної транспортної політики. *Право та інновації*. 2017. № 3 (19). С. 30-35.
8. Аверічев І.М. Транспортна безпека як особливий вид економічної безпеки. *Водний транспорт*. 2013. Вип. 2. С. 53-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2013_2_11
9. Клепікова О.В. Транспортна безпека як засіб державного регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Серія ПРАВО. Випуск 55. Том 1. С. 150–153.

10. Сукмановська Л.М. Забезпечення транспортної безпеки як компонент протидії проявам тероризму на транспорті. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 257–260.
11. Фердман Г. Загрози транспортній безпеці України за умов глобалізації: державноуправлінський аспект. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. № 17. С. 148–150.
12. Беззубов Д. О., Синиця В.Т. Організаційно-правові засади забезпечення транспортної безпеки. *Журнал східноєвропейського права*. 2023. № 116. С. 5-10.
13. Чабанов А. М. Особливості нормативно-правового регулювання транспортної безпеки України: реалії та перспективи. *Публічне урядування*, 2023. № 3 (36). С. 66-74. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-3\(36\)-8](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2023-3(36)-8).
14. Собакарь А.О. Сучасна парадигма транспортної безпеки: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 105-113.
15. Степа А.В. Безпека на автотранспорті: проблеми та перспективи. URL:<https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/82515590-09cc-47be-85a1-fb4559e16d99/content>.